

Булава Н.Ю.

кандидат філологічних наук, доцент,

викладач кафедри мовознавства

Вінницький національний технічний університет

м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Початком та фундаментом вивчення української мови для іноземних студентів є фонетика. Із засвоєння фонетичного матеріалу починається вивчення української мови іноземцями. Через засвоєння фонетичних особливостей українського мовлення починається оволодіти законами писемного мовлення, вивчення орфографічних норми. Знання фонетичного рівня мови сприяють для формування навичок слухання, говоріння, читання і письма українською мовою.

Розвиток фонетичних навичок є основним завданням для студентів і викладачів у процесі навчання. Саме тому особливості методики навчання фонетики української мови стали предметом дослідження багатьох учених: О. Кучерявої, З. Бакум, О. Качали, Т. Донченко, М. Джури та ін.

Фонетиці належить пріоритетна роль у формуванні усного українського мовлення студентів-іноземців. Фонетичний рівень будь-якої мови має особливі виражальні можливості, оволодіння ними особливо важливе для навчання говоріння і читання. Виразно значущими складниками навчального процесу фонетики в іншомовній аудиторії є мова подання фонетичного матеріалу; обсяг фонетичного курсу; розміщення фонетичного курсу; алфавіт; графічний опис творення звука; вправи; наявність чи відсутність правил вимови звуків і звукосполучень; інтонаційні конструкції; наголос; поділ на склади [3, с. 89].

Найважливішою умовою оволодіння українською мовою студентами-іноземцями є: опанування основ її фонетичної системи, усвідомлення фонетичних особливостей українського мовлення, розуміння фонетичної (звукової) організації, милозвучності, естетичності звукового ладу.

Мета дослідження – проаналізувати особливості та способи подання фонетичного матеріалу студентам- іноземцям на початковому етапі навчання.

Актуальність теми зумовлена недостатністю вивчення проблеми навчання фонетики в курсі української мови як іноземної; потребою укладання методичних матеріалів для засвоєння фонетичного матеріалу на початковому етапах вивчення української мови іноземними студентами; необхідністю систематизації знань із методики навчання фонетики української мови в іншомовній аудиторії.

Формування мовленнєвої діяльності в усній формі зумовлює виховання умінь читати і говорити. На першому плані у розвитку цих умінь є відтворення звукової форми слова за його графічною (літерною) моделлю з дотриманням орфоепічних норм. Основою навчання читати, говорити і писати українською мовою є знання фонетики [1, с. 186].

Усталені артикуляційні навички рідної мови можуть нерідко заважати студентам розрізнити та правильно вимовляти звуки іноземної мови. Пояснення вимови українських звуків часто відбувається шляхом порівняння їх із звуками англійської (рідної) мови студентів. В українській мові є звуки, ідентичні звукам англійської (рідної) мови. Проте є звуки, які не мають аналогів в інших мовах світу. Вивчення певного звуку української мови повинно розпочинатися з його вимови викладачем, студенти повинні засобом імітації намагатися відтворювати певний звук. Викладач повинен надавати пояснення щодо утворення звуку та пояснення слід супроводжувати ілюстрацією, оскільки не всі студенти здатні почути різницю у вимові звуків рідної та української мови. Досить часто найскладнішими для вимови є звуки, які близькі до звуків рідної мови того, хто навчається. Таким чином, на початкових етапах вивчення української мови викладач повинен постійно порівнювати фонетичну систему рідної та іноземної мови, вказувати на їх подібність та відмінність, передбачати та виправляти помилки іноземців слід від початку вивчення алфавіту, щоб неправильна вимова не стала звичною для того, хто її вивчає.

Під час усталення вимови необхідно забезпечити гармонічний перехід від простих до складних, від звичних до незвичних звуків. Тому вивчення, наприклад шиплячих звуків української мови, слід рекомендувати вивчати в кінці фонетичного курсу.

Спочатку студенти-іноземці мають оволодіти найголовнішими правилами вимови голосних, приголосних, деяких звукосполучень та граматичних форм. До таких правил належить вимова наголошених і ненаголошених голосних, нескладового [ў], дзвінких приголосних перед глухими. Засвоюючи афrikати [дж], [дз], які на письмі передаються сполученнями букв д і ж, д і з, студенти-іноземці мають навчитися злито вимовляти їх. Потребує уваги і вимова слів гедзь, гава, гудзик, гуля, ганок, агрус та інших, що мають проривний звук [г]. Слід порівнювати вимову цих слів зі словами гора, голова, гілля і зазначити, що звуки [г] та [г] вимовляються по-різному.

На заняттях з української мови потребує уваги правильна вимова голосних звуків [о], [у], [а], [і], [е], [и] у словах на зразок борода, вода, директор, дорога, золото, одяг та інших; позначення різної кількості звуків [я], [ю], [є] залежно від їхньої позиції в слові; правильна вимова звуків [г] та [г], [дж] та [дз] у словах на зразок голова, ганок, джемпер, дзвоник; вимова приголосних звуків [б], [п], [в], [м], [ф] в кінці слова або складу, напр.: клуб, голубка, любов, сім тощо; оглушення [г] у таких словах: вогкий, нігті, легкий та похідних; одзвінчення глухих звуків: прос[з]ьба, борот[д]ьба, фут[д]бол, вок[г]зал, анек[г]дот; правильне наголошування слів на зразок кілометр, магазин, читання, завдання, навчання, новий. На заняттях слід попереджати фонологічні помилки, які заважають розумінню мовлення, наприклад розрізнення м'якості та твердості приголосних звуків. Тут доречними, на думку Т. Донченко, будуть інтерактивні методи роботи студентів, які можуть набувати форм рольових ігор, тренінгів, роботи в парах або групах та ін. [2, с. 76].

На заняттях необхідно показати студентам-іноземцям миловучність української мови, яка досягається завдяки урівноваженню голосних і приголосних звуків. Це явище називають евфонією, або милозвучністю. Милозвучність мовлення служить засобом естетичності та краси. Засвоєння засобів милозвучності українського мовлення є важливою метою навчання української мови студентів-іноземців. Під час вивчення фонетики вони мають засвоїти основні засоби милозвучності, переконатися, що її досягають природним чергуванням певних голосних та приголосних звуків, можливістю вживати

варіанти слів і словоформ, не змінюючи їхнього значення, наприклад: у – в, і – й, же – ж, над – наді, знову – знов, лише – лиш [2, с. 77].

Треба зосереджувати увагу студентів-іноземців і на невдалому збігові голосних, напр.: в кіоску у місті ; збігові приголосних, напр.: родом з Львова. Важливо навчити уникнути всіх цих збігів, використовуючи чергування у // в, і // й, з // зі // із // ізо. У процесі вивчення фонетики необхідно показати студентам-іноземцям, що звукове розмаїття української мови є її багатством.

Кожній мові притаманна своя система артикуляції, свій спосіб членороздільного вимовляння звуків. Тому цілком закономірним явищем є те, що одна й та сама літера в різних мовах має різне звучання, наприклад, звук [і] має різну артикуляцію, а отже й різне звучання в різних мовах світу. На його якість впливають і фонетична система тієї чи іншої мови, і типові положення рухливих частин мовного апарату, і емоційна забарвленість мовлення та багато інших чинників [2, с. 79]. Але фонетичний акцент припустимий за умови, що він не буде заважати розумінню мовлення.

Ефективним методом засвоєння студентами-іноземцями фонетики української мови є аудіювання. Саме під час аудіювання слід починати формування навичок розрізнення звуків, а потім переносити ці навички на вимову. На заняттях слід регулярно проводити диктанти на аудіювання звуків. Хоча оволодіння окремими звуками є важливою метою вивчення української мови, але вся робота над фонетичною базою мови повинна робити акцент не на окремих звуках, а на складах або словах.

Досвід попередніх досліджень у галузі викладання української мови засвідчує, що основною проблемою, яка виникає у студентів, що вивчають українську мову, є робота над інтонацією. Цю роботу слід розпочинати з пояснення інтонаційних конструкцій із використанням спеціальних таблиць чи малюнків з графічним зображенням кожного з чотирьох різновидів інтонаційних конструкцій, що позначають рух голосу при їх вимові. У подальшому ця робота сприятиме формуванню фонетичної виразності мовлення студентів.

Вивчення фонетики на початковому етапі навчання студентів-іноземців відбувається у нерозривному зв'язку з вивченням лексики та граматики, тому

відбір фонетичного матеріалу повинен підпорядковуватися вимогам граматичного та лексичного матеріалу.

Вивчення української фонетики вимагає планомірної, послідовної та регулярної роботи від викладача та значних зусиль від студента, але правильна фонетична база має великий вплив на подальше вивчення мови. Саме цьому основною метою на початкових етапах вивчення української мови має стати досконале оволодіння її фонетикою, доведення правильної вимови до автоматизму. Це дозволить полегшити подальше навчання, адже дасть можливість глибше зосередитись на інших важливих складових мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Т. Вивчення фонетики і графіки української мови як іноземної (на матеріалі поезії) / Т. Донченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 180–190.
2. Донченко Т. Вивчення фонетики української мови студентами-іноземцями / Т. Донченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2010. – Вип. 5. – С. 75–81.
3. Луньо П. Фонетичний матеріал української мови в підручниках для іноземців / П. Луньо // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2012. – Вип. 7. – С. 84–92.